

Tekstianalyysin mahdollisuudet ja käytännön sovellukset terveyshallintotieteellisessä tutkimuksessa

Marjo Suhonen, Leena Paasivaara & Jari Stenvall

ABSTRACT

Potentials and applications of text analysis method in health care management science studies.

The aim of the study was to describe and analyse text analysis method in health management science. The planning stage of the social and health care development project related to the Administrative Experiment of the Kainuu Region was chosen as the object of the study. The material of the study consisted of the following: 1. document material, i.e. minutes from meetings of the planning organisation of the Administrative Experiment of the Kainuu Region (n = 86) from 2003-2004, 2. interviews with deliberately selected participants of the social and health care development project planning groups of the Administrative Experiment of the Kainuu region in 2004 (n = 16) and 3. articles published in 2003-2004 in the newspapers Kainuun Sanomat, Kaleva and Ylä-Kainuu concerning the Administrative Experiment of the Kainuu Region (n = 201). The material was analysed using text analysis that was directed to tones, styles and choices of writer in texts. According to the results of the study, the context of text joins closely to the interpretation of text. One has to carefully pay attention to the context when analysing tone, style and choices of writer in text. As a conclusion, text analysis is a usable method in health management science.

Keywords: text analysis, development project

TAUSTA JA TARKOITUS

"Sovittiin, että selvityshenkilö- ja työryhmäraportit käsitellään sote-ohjausryhmässä, johon kutsutaan myös sote-asiantuntijatyöryhmän jäsenet. Kokouksissa selvityshenkilöt ja työryhmien vetäjät esittelevät toimintamallien päälinjaukset". (Kainuun maakuntakokeilun sosiaali- ja terveydenhuollon valmistelun työvaliokunnan kokous 7.4.2004)

"Käytiin laaja keskustelu perhepalvelujen organisoinnista. Esillä oli kaksi päävaihtoehtoa, ns. seutumalli ja ns. sektorimalli. Luettiin organisoitiin liittyvät sähköpostikommentit. Maija Rissanen ehdotti Mikko Kannianen kannattamana, että asiaa valmistellaan edelleen ja jätetään asia nyt pöydälle. Suoritettiin äänestys. Äänestyksen tuloksena asian valmistelua päätettiin jatkaa tässä kokouksessa." (Kainuun maakuntakokeilun sosiaali- ja terveydenhuollon valmistelun ohjausryhmän kokous 24.9.2004)

Teksti, kuten ylipäänsä kieli ja sen ilmaisut toisaalta rakentavat ja toisaalta heijastavat terveydenhuollon todellisuutta (esimerkiksi Lehtonen 1996). Terveydenhuollon toiminnasta ja sen kehittämisestä kertyy runsaasti kokouspöytäkirjoja, suunnitelmia, selvityksiä, tilannekatsauksia sekä väli- ja loppuraportteja. Näitä organisaatioiden dokumentteja ei ole hyödynnetty tutkimusaineistoina kovinkaan paljon.

Eräs vähän terveyshallintotieteessä käytetty tutkimusmenetelmä, joka tiivistää tietoa kirjoitetusta tekstistä tai auki kirjoitetusta haastattelusta, on tekstintutkimus. Se pohjautuu kriittiseen lingvistiikkaan eli laadullisen kielentutkimuksen kenttään (vrt. Halliday 1970). Kriittinen lingvistiikka on suhteellisen uusi kielentutkimuksen suun-

taus. Siihen liittyy yhteiskunnan rakenteiden ja päämäärien kritiikkiä, jossa luodaan pohjaa yhteiskunnalliselle keskustelulle (Heikkinen 1999, 28-30). Kriittiseen kielentutkimukseen liittyy monimetodisuus ja eri näkökulmia yhdistelevä ajattelu (vrt. Heikkinen 1999, 30, Kalliokoski 1999, 24-30). Sen pääpyrkimyksenä on laajentaa tutkijan näkökulmaa yksittäisten tekstien analyysistä kohti laajempaa ja syvällisempää tekstin tulkintaan. Tekstin tulkinta parhaimmillaan saavuttaa kriittisen tiedonintressin: tekstin taustalla olevien yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelun (Kalliokoski 1999, 89). Terveystieteellisen tutkimuksen tavoitteet ovat usein tämänsuuntaisia.

Nykyään tekstintutkimusta käytetään eri teiteissä. Sen muotoja ovat esimerkiksi merkitysten kuvaus, koherenssin eli tekstiä koossa pitävän voiman tutkimus, tekstin tuottamisen tutkiminen, tekstilaji (genre) ja tekstin tulkinta. (Vrt. Heikkinen 1999, 30 ja Kalliokoski 1999, 24-30.) Terveystieteelliseen tutkimukseen näistä parhaiten soveltuu tekstin tulkinta, koska sen avulla saadaan tietoa tekstissä kuvatun yhteiskunnallisen ilmiön olemuksesta.

Tarkastelemme artikkelissamme tekstintutkimukseen liittyvää menetelmää, tekstianalyysiä. Tekstianalyysillä tarkoitetaan tässä tekstin sisällöstä ennalta valittujen näkökulmien (esimerkiksi tekstin sävy ja tyyli) tai vuorovaikutustilanteen tulkintaa. Analyysissä on keskeistä se, mitä tekstin kirjoittaja tai puhuja on valinnoillaan halunnut tuoda tekstissä tai puheessa esille.

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata tekstianalyysin mahdollisuuksia ja käytännön sovelluksia terveystieteellisessä tutkimuksessa. Artikkelin keskipisteessä on pohdinta tekstianalyysistä menetelmänä. Esimerkkitutkimusta käytetään lisäämään ymmärrystä siitä. Tarve artikkelin kirjoittamiseen on syntynyt siitä, että tekstianalyttistä tutkimusprosessia koskeva tieto on ollut vähäistä ja hajanaista. Artikkelissa tarkastellaan tekstianalyysin käyttöön liittyviä keskeisiä ratkaisuja, jotka poikkeavat muista laadullisista tutkimusmenetelmistä. Tutkimustehtävänä on tarkastella tekstianalyysin kriittisiä vaiheita: aineiston kerääminen, tulkinta ja päättely sekä luotettavuuden varmistaminen esimerkkitutkimusta apuna käyttäen. Esimerkinä käytetään terveystieteellistä tekstianalyysiin perustuvaa tutkimusprosessia, jonka tarkoituksena oli syventää ymmärrystä osallistujajohjauksen käsitteestä sekä selvittää, millaista on osallis-

tujajohjaus sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeen käytännössä (Suhonen 2007). Tutkimustehtävämme liittyy seuraavaan kysymykseen:

Millä tavalla tekstianalyysiä on mahdollista soveltaa terveystieteellisessä tutkimuksessa?

Hallinnon tutkimus on keskittynyt metodikaltaan usein määrälliseen kuvailevaan tutkimukseen ja laadullisen tutkimuksen osalta haastattelututkimukseen. Haastattelu- ja tekstianalyysien tulkinnan ja päättelyn systemaattisena metodina on useimmiten käytetty sisällön analyysiä. Menetelmää on joskus käytetty synonyyminä tekstianalyysille (esim. Tuomi & Sarajärvi 2003, 105). Tässä tutkimuksessa sisällön analyysi ja tekstianalyysi katsotaan erillisiksi menetelmiksi. Sisällön analyysi keskittyy tekstin sisältöön ja sen merkitysten tulkintaan. Se on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja tavoittelemalla systemaattisuutta kuvaillen ja kvantifoiden tutkittavaa ilmiötä. Sisällön analyysi ei kuitenkaan pyri tulkitsemaan ja kontekstisoimaan tekstiä tekstianalyysin tavoin. Tekstianalyysi eroaa sisällön analyysistä erityisesti siten, tekstianalyysissä tarkastelun kohteena ovat ennalta valitut tekstin ulottuvuudet, kuten tekstiin valittujen sanojen tai kirjoittajan valitseman tyylin tarkastelu. Tyypillistä on, että tekstianalyysin avulla pureudutaan tekstin yksityiskohtiin ja kontekstiin.

Sisällön analyysiin verrattuna tekstianalyttisen tutkimuksen kautta dokumentteja on mahdollista lähestyä uudenlaisesta näkökulmasta. Tarkastelu voidaan kohdentaa terveydenhuollon hallinnon toimijoihin, heidän toimintamotiiveihinsa ja niiden taustoihin sekä heidän tekemiinsä valintoja (mikrotaso, eli toimijataso). Tekstianalyttisessä tarkastelussa nostetaan esiin tekstin sisällön epäsuorat ulottuvuudet. Silloin päästään analysoimaan tekstin tai puheen ns. piilosisältöjä, implisiittisiä, vain pääteltävissä olevia tietoja (vrt. Pietilä 1976, 20). Tämäntyyppisellä tutkimuksella pyritään tavoittamaan toiminnan konteksti eli sitä toimintaympäristöä ja organisaatiokulttuuria, jossa terveydenhuoltoon liittyviä suunnitelmia ja ratkaisuja tehdään (makrotaso eli organisaation ja sen toimintaympäristön taso). Näitä mikro- tai makrotason analyysijä ei voida täsmällisesti erottaa toisistaan. Tekstianalyttinen tutkimus on usein molempien näkökulmien yhdistelmä. Tämäntyyppinen pohdinta hallintotieteellisessä

tutkimuksessa on ollut vähäistä.

Julkisen hallinnon kehittämishankkeet ovat merkitysten rakentajia ja ilmentäjiä. Esimerkkitutkimuksessa päädyttiin tekstianalyyysiin, koska haluttiin ymmärtää aiempaa syvällisemmin kehittämishankkeen osallistujien toimintaa ja heidän taustamotiivejaan sekä hahmottaa kehittämishankkeen toimintakulttuuria. Tähän pyrittiin tekstien sävyjä, tyyliä ja kirjoittajien valintoja analysoimalla.

TEKSTIANALYYTTISEN TUTKIMUSPROSESSIN VAIHEET JA MENETELMÄN MAHDOLLISUUDET ESIMERKKITUTKIMUKSESSA

Kainuun maakuntakokeiluun liittyvä kehittämishanke tutkimuskohteena

Esimerkkitutkimus kohdentui Kainuun maakuntakokeilun sosiaali- ja terveydenhuollon (myöhemmin SOTE) kehittämishankkeen suunnitteluvaiheeseen. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli käynnistää yhteiset SOTE-palvelut yhdeksän kunnan alueella. Suunnitteluorganisaatio oli moniportainen ja siihen kuului noin 180 henkilöä. Suunnitteluvaihe kesti kaksi vuotta.

Tekstianalyysin lähtökohtana oli SOTE-kehittämishankkeessa muodostettujen tekstien sävyjen, tyylien ja kirjoittajien valintojen analyysin kautta osallistujien toiminnan ymmärtäminen (mikrotaso). Lisäksi siinä pyrittiin liittämään analyysi kehittämishankkeen organisaation toiminnan kontekstiin (makrotaso). Sävyllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tekstistä välittyvää ja sen kontekstiin liittyvää sanatonta tietoa kirjoittajan tai puhujan asenteista ja arvostuksista tekstin kohteeseen liittyen. Tyyliillä tarkoitetaan kirjoittajan tai puhujan näkökulmaa käsittelemäänsä asiaan ja yleisöön. Tyyliä voidaan tulkita tekstin kohteen tai yleisön suhteen (Kakkuri-Knuutila 2000, 237). Tekstin sävyn ja tyylin lähikäsitteeksi tässä tutkimuksessa katsotaan genren (tekstilajin) käsite. Genre ymmärretään kielenkäyttötavaksi, joka palvelee tiettyä sosiaalista käytäntöä (vrt. Fairclough 1989). Kirjoittajan valinnoilla tarkoitetaan tekstiin valittuja sanoja.

Pääkohteena analyysissä on tuotoksen tutkimus. Samalla sivutaan kommunikaation tutkimusta lähinnä haastatteluaineiston osalta, sillä analysoimme vuorovaikutustilannetta haastatteluvaiheiden välillä. Tämä nivoutuu ajatukseen

haastattelupuheen kontekstisidonnaisuudesta: on välttämätöntä kuvata haastattelutilannetta ja haastateltavia, jotta pystytään paremmin ymmärtämään ja tulkitsemaan heidän sanomaansa. Haastattelutilanteen kuvaamisessa ja pohdinnassa keskeistä on huomioida vuorovaikutustilanteen tunnelma (esimerkiksi jännittyneisyys tai vapautuneisuus, pidättäytyväisyys tai avoimuus) ja haastattelupaikka (haastateltavalle tuttu paikka tai tuntematon paikka). Haastateltavien kuvaamisessa keskitytään siihen, ovatko he virkamiehiä, poliitikkoja vai maallikoita. Millaista heidän käyttämänsä kieli on: virkakieltä, tietyn ammattiryhmän kieltä vai yleiskieltä.

Tutkimuskohteen ymmärtämiseksi on välttämätöntä seuraavaksi tarkastella kehittämistä lyhyesti. Kehittämisen käsitettä, joka katsotaan kehittämishankkeen yläkäsitteeksi, on määritelty niukasti (vrt. Majoinen 2006). Käsitteen sisältö on jäsentymätön (vrt. Seppänen-Järvelä 1999). Tietävästi varhaisin hallinnolliseen toimintaan liittyvä suomalainen kehittämisen määritelmä löytyy Virkkuselta ja Tuorilta (1981). He näkevät kehittämisen organisaation rakenteen tai toimintaprosessien parantamiseksi. Hartikainen (1995) näkee kehittämisen uusien tuotteiden, tuotantoprosessien, toimintatapojen, menetelmien tai järjestelmien aikaansaamiseksi tai olemassa olevien parantamiseksi. Stenvall ja Syväjärvi (2006) puhuvat kehittämisen sijaan kehittämistoiminnasta. He toteavat sen keskeisimmän pyrkimyksen olevan saada tavoitteellisesti aikaan havaittavissa oleva muutos. Yhteistä kehittämisen määritelmille näyttää olevan pyrkimys muuttaa toiminta tai menetelmä aiempaa paremmin toimivaksi. Erilaisia menetelmiä kehittämiseen on luonnollisesti lukuisia alkaen organisaatioiden uudelleenrakentamisesta ulottuen aina OD (Organizational Development) -toimintaan ja kertomusmenetelmään.

Kehittämishanke on kertaluontoinen ja tavoitteellinen tehtäväkokonaisuus, jonka avulla pyritään luomaan uusi, aiempaa parempi toimintatapa. Tässä mielessä kehittämishankkeet tuottavat usein uusia merkityksiä ja kieltä, kuten käsitteitä. Toisaalta kehittämisen pitää olla oikeutettua ja ymmärrettävää. Näin kehittämishankkeet myös ilmentävät vallitsevaa todellisuutta.

TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN

Aineiston valikointi ja tietoinen rajaaminen on tulkitsevan tutkimuksen kulminaatiopisteitä: aineisto valikoituu systemaattisen läpikäynnin ja tulkinnan kohteeksi. Keskiössä tekstianalyttisessä tutkimuksessa on aineiston suhteuttaminen tutkimuksen kysymyksenasetteluun ja kontekstiinsa. Kriittisin kysymys on, onko aineisto tutkimustehtävän näkökulmasta tarkoituksenmukainen. Kysymyksenasettelurajaa tekstianalyttisen aineiston valintaa. Kun aineisto on tällä tavoin laadulliselle tutkimukselle tyypillisellä tavalla systemaattisesti ja tarkoituksenmukaisesti valittu, tekstin kontekstin tarkastelu mahdollistuu, mikä on tekstianalyttisessä tutkimuksessa tärkeää.

Tekstianalyttisen tutkimuksen keskeisiksi solmukohdiksi on usein katsottu juuri tutkimusaineistojen ja tekstien valinta (esim. Ahonen & Kallio 2002, 24). Ongelmana on yleensä tutkimusaineistojen ylitarjonta. Lähtökohtana aineistojen valinnassa on, että sen tulee olla mahdollisimman pitkälle alkuperäislähteitä ja aineiston jollain perusteella rajattua (vrt. Palonen 1988, 126-127). Tässä ei ole juurikaan eroa laadullisen tutkimuksen aineiston valinnan kanssa. Yksi mielenkiintoinen huomio on, että toisinaan aineiston ensisijaisuus ja toissijaisuus riippuvat tutkimustehtävästä. Esimerkiksi lehdistöaineisto on alkuperäisaineistoa, jos kohteena on esimerkiksi kehittämishankkeeseen liittyvä julkinen keskustelu. Toisaalta se on varsinaisen kehittämishankkeen kuvaajana toissijaislähteisiin perustuvaa aineistoa, koska aineisto on journalistien kuvaamaa.

Käytännössä tutkimusaineistoiksi sopivat esimerkiksi organisaatioiden dokumentit (kokouspöytäkirjat ja suunnitteluasiakirjat), kirjoitettuun muotoon muutetut haastattelut, avoimia kysymyksiä sisältävät haastattelut ja sanomalehtiartikkelit. Tekstianalyysin aineistoina voivat yleisesti olla jo olemassa olevat aineistot (esimerkiksi organisaatioiden dokumentit ja sanomalehtiartikkelit) tai aineistot voidaan hankkia kyseistä tutkimusta varten esimerkiksi haastattelemalla tai kyselylomakkeella, jossa on avoimia kysymyksiä.

Tähän artikkeliin liittyvässä esimerkkitutkimuksessa aineistona käytettiin kolmea erilaista aineistoa: 1. Kainuun maakuntakokeilun suunnitteluorganisaation kokouspöytäkirjoja (n = 86) vuosilta 2003-2004, 2. Kainuun maakuntakokei-

lun sosiaali- ja terveydenhuollon (SOTE) kehittämishankkeeseen liittyvistä suunnitteluryhmistä valituilta haastateltavilta kerättyä haastatteluaineistoa vuonna 2004 (n = 16) sekä 3. Kainuun alueen sanomalehdissä vuosina 2003-2004 ilmestyneitä Kainuun maakuntakokeilun suunnittelua käsitteleviä sanomalehtiartikkeleita (n = 201). Esimerkkiaineistoon sisältyy useita eri kirjoittajia ja puhujia, joiden tekemiä valintoja sekä tekstien sävyä ja tyyliä tarkastellaan erilaisissa konteksteissa. Aineistoina käytettyjen tekstien erilaiset kontekstit tekevät tekstianalyysistä haastavan.

Esimerkkitutkimuksessa käytettiin monta erilaista aineistoa, vaikka tekstianalyysissä usein keskitytään vain yhden aineiston analyysiin. Monen tutkimusaineiston käyttö soveltui esimerkkitutkimuksen tarkoitukseen, koska tutkimuskohdetta pyrittiin ymmärtämään syvällisemmin tarkastellen sitä eri näkökulmista sekä tarkoituksena oli vertailla aineistojen sävyjä ja tyyliä keskenään. Lähtökohtaisena oletuksena oli, että aineistojen sävyt ja tyylit poikkeavat keskenään.

Aineiston valinnassa keskeisin pohdinnan kohde oli laajuus ja rajaus. Aineisto oli melko laaja ja heterogeeninen. Kyseessä oli pääosin alkuperäisaineisto. Sanomalehtiartikkeliaineisto muodosti toissijaisen aineiston, jota käytettiin rikastuttamaan ja elävöittämään tutkimusaineistoja. Tutkimuksen pääasiallisiksi aineistoiksi valittiin dokumentit ja haastattelut, koska niiden avulla kehittämishankkeessa tapahtuvan ohjauksen tarkastelu pystyttiin rajaamaan suunnitteluorganisaation sisälle.

Pohdittaessa, kuinka laaja aineisto tekstianalyttiseen tutkimukseen tarvitaan, apuvälineenä tapauskohtaisessa harkinnassa käytetään tutkimuksen tarkoitusta. Esimerkkitutkimuksessa tekstianalyysiä käytettiin täydentävänä menetelmänä sisällön analyysin rinnalla. Tarkoituksena oli ymmärtää aineiston sävyä ja tyyliä sekä kirjoittajan valintoja, eli siinä haluttiin keskittyä muutamiin tekstianalyttisesti mielenkiintoiisiin teemoihin laajassa aineistossa. Laajan aineiston käyttö oli perusteltua, jotta aineistosta löydetään riittävästi materiaalia tutkittavaksi. Tekstianalyttinen tutkimus voi olla myös toisentyypistä. Esimerkiksi jos tutkimuksen tarkoituksena on analysoida koko tekstiin valittuja sanoja ja niiden valinnan syitä, aineisto voi olla paljon suppeampi. Tärkeä huomio siis on, että aineiston rajaus on tiiviisti sidoksissa tutkimuksen tarkoi-

tukseen ja tekstianalyysin sovellukseen. Kehittämishankkeen ollessa tutkimuskohteena oleellista on myös, että samaan kehittämistoimintaan liittyy useita erilaisia näkökulmia. Tämän vuoksi kehittämishankkeen tekstianalyysi on luotettavampi, jos aineisto on laaja ja mahdollistaa asian tarkastelun eri puolilta.

Eräs tekstianalyttisen tutkimuksen aineiston valintaan vaikuttava pragmaattisempi kysymys on lähteiden saatavuus. Esimerkiksi runsaasti yhteiskunnallista kritiikkiä sisältävistä aiheista on vaikea löytää lähteitä, koska niiden julkitulo voi olla hankalaa. Tämä luonnollisesti voi rajata tutkimuskohteen valintaa. Esimerkkitutkimuksessa kehittämishankkeesta oli hyvin saatavilla lähteitä, joten aineiston valinnassa ei ollut sen suhteen rajoitteita.

AINESTOJEN TULKINTA

Tulkinta edellyttää tekstin sisällön ymmärtämistä. Se puolestaan tarkoittaa sanojen, lauseiden ja tekstin kokonaisuuden merkitysten ymmärtämistä (Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 2000, 24). Tekstianalyttisen tulkinnan lähtökohtana on lukeminen. Tässä kohtaa on tärkeää tehdä ero lukemisen ja tulkinnan välille. Tulkinta edellyttää, lukemisesta poiketen, tekstin lajityypin tunnistamista ja tekstin kontekstin tuntemista. Tutkijalle haasteellista ja valintoja edellyttävää on se, mitä käytetään tulkintojen tekemisen pohjana. Tulkinnan pohjana voivat olla monet eri seikat: kirjoittajan henkilöhistoria, muut tekstit sekä tekstin kirjoittamistilanne ja -ajankohta. Tekstin tulkitseminen edellyttää sen ymmärtämistä, mutta toisaalta myös ei-ymmärtämistä: esimerkiksi tulkinnan lähtökohtana voi olla ajatus siitä, että tekstissä itse asiassa on kyse jostain muusta kuin mistä teksti julkilausutusti väittää (Ahonen & Kallio 2002, 36). On haastavaa pyrkiä irrottautumaan tekstin julkilausutusta sanomasta ja virittäytyä tulkitsemaan piilosanomia. Esimerkkitutkimuksessa tulkinta aloitettiin tutustumalla aineistoon lukemalla se läpi. Seuraavassa vaiheessa jokainen aineisto analysoitiin erikseen tulkiten tekstien sävyjä, tyyliä ja kirjoittajien valintoja. Samalla tehtiin havainnot tekstien konteksteista ja liitettiin havainnot jo tehtyihin tulkitoihin.

Tekstin tulkintaprosessi oli esimerkkitutkimuksessa kehämäinen hermeneuttisen kehän tyyppi-

sesti. Siinä tekstin osia ymmärrettiin sen kontekstin (kokonaisuuden) kautta ja kontekstia osien kautta. Tulkinnan tavoitteena oli lisätä tutkittavien tekstien mielekästä ymmärtämistä. Tulkinta kytkeytyi tiiviisti tutkijan ajatteluun. Tulkinnalle on siksi leimallista sen rajoittuneisuus: tulkinta on aina vajavainen ja yksipuolinen käsitys ilmiöstä (Ahonen & Kallio 2002, 21). Koska samaa tekstiä voidaan tulkita monesta eri näkökulmasta, sille voidaan esittää useita eri tulkintoja. Tutkijan on hyväksyttävä tämä tekstianalyttistä tutkimusta tehdessään.

Kuitenkin yksi tulkinnan onnistumisen kriteeri on olemassa: tekstin mielekkyyden löytäminen. Tätä kutsutaan ilmeisyyden periaatteeksi. Sen toteutuessa tulkinnan ja tekstin välillä ei ole ristiriitoja. (Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 2000, 30.) Esimerkkitutkimuksen tekstien tulkinta katsottiin onnistuneeksi, koska teksteihin pystyttiin löytämään uusia mielekkäitä ulottuvuuksia ja lisäämään tekstin ymmärtämistä. Esimerkiksi kokouspöytäkirjojen virkakielen käskevän tyylin ymmärrettiin korostavan suunnitteluorganisaation ryhmien valtaa kehittämishankkeen suunnittelussa. Samalla virallisen sävyn käyttö lisäsi tunnetta suunnitteluorganisaation toiminnan legitimeetistä.

Mielenkiintoista on, että tekstianalyttisessä tulkinnassa ei ole olemassa tarkasti määriteltyä systematiikkaa, jota noudattamalla saadaan vastaus tutkimustehtävään. Myös esimerkkitutkimuksessa tekstianalyttinen tulkinta oli luonteeltaan hyvin subjektiivista, tutkijan ajatteluun perustuva toimintaa. Intuitio oli siinä keskeisellä sijalla (vrt. Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 2000, 35). Intuitio ymmärretään kyvyksi tulkita ja tuottaa erilaisia viestejä (vrt. Heikkinen 1996, 23). Vielä enemmän kuin tekstin sisällön tulkinta intuitiota vaati sävyn ja tyylin tulkinta.

Terveystieteellisessä tutkimuksessa tekstejä pystytään tulkitsemaan joko kielitieteilijöiden tapaan pienimmässä mahdollisissa yksiköissä (esim. sanojen tulkinta) tai huomattavasti yleisemmällä tasolla. Usein tekstiä tarkastellaan suhteessa tekijäänsä ja yleisöön sekä suhteessa toisiin teksteihin. Esimerkkitutkimuksessa käytettiin tätä lähestymistapaa.

Myös kontekstin huomioiden suhteen tekstianalyysissä voidaan nähdä kaksi vaihtoehtoista päälinjaa (Ahonen & Kallio 2002, 22). Ensimmäinen on tekstiin ja vain tekstiin sitoutuva tulkinta (vertaa mikrotason tulkintaan). Toinen on varsi-

naisen tekstin ulkopuolisiin seikkoihin perustuva kontekstuaalinen tulkinta (vertaa makrotason tulkintaan). Toisin sanoen, luetaanko tekstiä sellaisenaan vai yhteyksiinsä suhteutettuna. Kontekstilla tarkoitetaan tavallisesti niitä tekstinulkkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tekstin tulkintaan. Konteksti rakentaa siltaa tekstin ja tilanteen välille (Heikkinen 1999, 68). Konteksti voidaan katsoa myös tekstin viitteenomaiseksi osaksi, joka auttaa tekemään kysymyksiä kenelle ja milloin (Palonen 1988, 62). Tekstin kontekstuaalisuudella (kontekstisidonnaisuudella) tarkoitetaan tekstin osien sidoksia toisiinsa ja tekstin sidoksia laajempaan taustakontekstiinsa: tekstin tarkoitukseen, tekstin julkaisukanavaan jne. Perimmiltään kontekstuaalisuus tarkoittaa tekstin osien riippuvuutta kokonaisuudesta ja kokonaisuuden riippuvuutta osista. Kontekstuaalisuuteen liittyy myös asiayhteys, eli mihin tilanne- tai asiayhteyteen teksti liittyy. (vrt. Kakkuri-Knuuttila & Ylikoski 2000, 24–25.) Kontekstuaalisesti painottunut tulkinta ulottuu kysymykseen, kenelle, milloin ja miksi teksti on kirjoitettu. Tekstin merkityksiä ei voida etsiä vain siitä, mitä on sanottu, vaan siitä, mitä on jätetty sanomatta. Tekstianalyysin vaatavuus menetelmänä liittyy usein juuri tekstin kontekstuaalisuuden huomioimiseen, koska siinä korostuu tutkijan itsenäinen ajattelukyky. Taito hahmottaa tekstin taustatekijöitä ja tekstin sisällön suhdetta siihen ovat tässä avainasemassa.

Esimerkkitutkimuksessa tekstin kontekstuaalisuus merkitsi esim. tekstin yhteyttä sen kirjoittamistilanteeseen ja käyttötarkoitukseen. Esimerkiksi kokouspöytäkirjatekstien kontekstina olivat kehittämishankkeen kokoustilanne ja laajan suunnitteluorganisaation toiminta. Lisäksi kontekstina oli tavoite tehdä päätöksiä ja välittää tietoa kehittämistyöstä.

Tärkeä ulottuvuus tekstianalyysissä on myös tarkastella kontekstin ja tekstin sisällön välistä suhdetta. Esimerkiksi hallinnon kehittämisen kieli on tyypillisesti sellaista, jossa korostetaan uuden ainutlaatuisuutta vanhaan ja aikaisempaan nähden (Stenvall 1997). Kainuun maakuntakokeiluun liittyvän SOTE-kehittämishankkeen osalta tämä näkyi esimerkiksi sillä tavalla, että suunnitteluorganisaatio ja työryhmät perustettiin uuden kehittämistä varten. Osallistujat vakuuttelivat kehittämishankkeen kautta tavoiteltavien uudistusten tärkeyttä ja innovatiivisuutta esimerkiksi asiakkaiden näkökulmaan vedoten (Suhonen & Paasivaara 2004). Vastaavasti esi-

merkiksi strategiatekstejä ohjaa määrätynkaltainen rakenne. Niissä käydään läpi muun muassa toimintaympäristöä, toiminnan ja organisaation vahvuuksia ja heikkouksia sekä pyritään tunnistaa menestyviä tuovia toimintalinjoja. Tämä konteksti ohjaa sisältöä.

Yksi tärkeä kontekstuaalisuuden muoto on kunkin aikakauden sisäistäminen (Aho & Kallio 2002, 23). Eri aikoina käytettävä kieli saattaa vaihdella johtuen kielen käytön oikeutuksesta. Esimerkiksi 2000-luvulla on oikeutettua perustella vaikkapa hallinnon kehittämisen ehdotuksia korostamalla tuottavuutta, laatua ja asiakaslähtöisyyttä, kun vastaavasti 1980-luvun alussa puhuttiin tasa-arvosta ja suunnitelmallisuudesta (ks. Stenvall 2000). Tuntemalla tekstin tuottamisen historia on tunnistettavissa sitä, mikä on muuttuvaa ja mikä muuttumatonta. Esimerkiksi kehittämishankkeen dokumenttien sävy ja tyyli ovat tietyn aikakauden tuotosta ja niitä on siksi tärkeää tulkita aikakausi huomioonottaen.

PÄÄTTELY

Tekstianalyttisessä tutkimuksessa tulkintaa seuraava kriittinen vaihe on päättely, jolloin tutkija pyrkii löytämään aineistostaan uusia ja olennaisia näkökulmia. Päättelyn tuloksena tutkija antaa aineistolleen terävemmän profiilin eli kertoo, mistä tekstissä perimmiltään on kyse. Tässä tutkijan haasteena on tasapainoilla intuition ja lähdemateriaalille uskollisuuden välillä. Jos päättelyssä annetaan intuition viedä liikaa, tutkimustulosten luotettavuus kärsii. Jos tutkija ei puolestaan irrottaudu lähdemateriaalista riittävästi, päätelmät uhkaavat jäädä pinnalliselle tasolle.

Esimerkkitutkimuksessa tuloksista nostettiin päättelyn avulla esiin päätulokset ja -tulkinnat kunkin aineiston osalta erikseen. Tehtyjä päätelmiä verrattiin alkuperäisaineiston tekstiin, missä on yhtenevyyttä sisällön analyysin kanssa. Tällä tavalla hahmottuivat esimerkkitutkimuksen tekstien päätyylit ja -sävyt, jotka raportoidaan seuraavassa sekä tiivistäen taulukossa 1.

TUTKIMUSTULOKSET, NIIDEN RAPORTOINTI JA LUOTETTAVUUS

Pohdittaessa sitä, minkälaisia välineitä tekstianalyysi antaa kehittämishankkeiden analyysiin,

olemme erottaneet kolme toisistaan erottuvaa kokonaisuutta. Ensinnäkin on erotettavissa tutkimusaineistojen tyyli, toiseksi sävy ja kolmanneksi kirjoittajan valinnat.

Se, miten tyyli, sävy ja valinnat näkyvät aineistossa, riippuu hyvin pitkälti aineiston tyypeistä. Toisin sanoen dokumenteissa, haastatteluissa ja sanomalehtiartikkeleissa eroavat tyyli, sävy ja kirjoittajan valinnat selkeästi toisistaan. Siksi on tärkeää, että tekstianalyysin tekijä tunnistaa käyttämänsä materiaalin vaikutukset sisältöön. Tähän liittyy läheisesti tekstin kontekstisidonnaisuuden ymmärtäminen (vrt. Heikkinen 1999). Seuraavassa taulukossa (taulukko 1) esitetään tämän tutkimuksen päätulokset ja havainnollistetaan tekstianalyysin kontekstisidonnaisuutta. Lisäksi esitellään aineistosta poimittuja esimerkkejä. Analyysimme perusteella aineistojen erilaiset tuottamistavat ja -tilanteet sekä tekstien kohdejoukot vaikuttavat tekstien sisältöön ja niistä välittyvään tietoon. Ne on välttämätöntä ottaa huomioon analyysiä tehtäessä. Analyysimme myös tukee käsitystä, jonka mukaan tekstianalyysiin olisi usein tarkoituksenmukaista sisällyttää useita erilaisia aineistoja.

Tekstianalyttisen tutkimuksen tulokset raportoidaan laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti yksityiskohtaisesti. Haasteellista tutkimustulosten raportoinnissa on raportoida tulokset siten, että lukija ymmärtää, miten tulokset ovat muotoutuneet ja millä tavalla tulkinta-päätely -prosessi on edennyt.

Esimerkkitutkimuksen aineistot tulkittiin kukin erikseen, koska niitä haluttiin vertailla keskenään. Dokumentti- ja sanomalehtiartikkeleiden tekstianalyttisessä tarkastelussa keskityttiin tekstien sävyn ja tyylin tulkintaan. Haastatteluaineiston tarkastelussa keskityttiin edellisten lisäksi vuorovaikutustilanteen kuvaamiseen. Tyyliä tulkittiin esimerkkitutkimuksessa sekä tekstin kohteen että yleisön suhteen. Seuraavassa esittelemme esimerkkitutkimuksen tekstianalyysin tuloksia lyhyesti.

Haastattelu- ja dokumenttiaineistoissa korostui tekstin kohteen suhteen tekninen tyyli. Se tarkoitti sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ja hallinnon alan käsitteistön runsasta käyttöä. Teksti oli suunnattu poliitikoille ja asiantuntijoille. Se oli käskevää ja selostavaa. Yleisön suhteen korostui virallinen ja asiallinen tyyli. Tyylien tulkinnassa haasteellista oli, että sama teksti saattoi sisältää useita tyynejä. Dokumenttien tekstissä koros-

tui virallinen sävy. Teksti oli tyyppillistä virkakieletä: abstraktia ja raskasta (vrt. Heikkinen 2002, 15). Tekstissä näkyi kokoustilanteen konteksti, jolle tunnusomaista on asioiden käsittely tietystä järjestyksessä, muodollisesti. Kielessä toistuivat byrokraattiselle päätöksentekoprosessille tyypilliset sanat ja lauseet, esimerkiksi esitys ja päätös. Dokumenteissa näkyi kokouspöytäkirjojen sihteerin kirjoitusote, sillä pöytäkirjateksti on aina sihteerinä toimineen henkilön ajattelun tulosta ja valintoja.

Erityisen näkyvää pöytäkirjatekstien kontekstissa oli taloutta käsittelevien tekstien tyyppiominaisuuden välittyminen tekstiin, esimerkiksi abstraktien toimintojen esittelemineen, jotka näyttivät toteutuvan ilman toimijaa ja kvantitatiivisiin menetelmiin liittyvän graafisen kuvaamisen käyttö sekä tapahtumien ja määrien kuvaaminen tilastoluvuin ja kuvaajien avulla. Esimerkiksi henkilöstmääriä eri yksiköissä ja SOTE-palvelujen käyttöä kuvattiin käyrien mukaan nousuiksi tai laskuiksi. Lisäksi tapahtumat kuvattiin pitkälti itsestään eteneviksi. Esimerkiksi terveyskeskusten vuodeosastoja ei lakkauteta vaan ne yhdistyvät, ihmisiä ei eroteta vaan he siirtyvät toisiin tehtäviin. Kaikki tekstit eivät kuitenkaan olleet vailla toimijaa. Toimijana oli esim. kilpailukyky tai tulosvastuu, eli toimijana ei yleensä ollut inhimillinen olento. Nämä toimijat saivat pöytäkirjoissa aktiivisen roolin: ne alkoivat toimia itsenäisesti vaatiin, velvoittaen ja aiheuttaen. Esim. tulosvastuu vaatii... Tällöin puhutaan asioiden personoinnista: talouden ilmiöistä tehdään olento joka toimii, toimija (ks. lisää esim. Karvonen 1999, 155-164). Tämän artikkelin aineistona käytettyjen pöytäkirjojen perusteella näytti siltä, että asioiden personoinnin kautta esim. suunnitelluille säästötoimille saatiin oikeutus.

Haastatteluteksti puolestaan oli melko homogeeninen sävyiltään ja tyyliiltään. Tekstiä sävytti tutkimushaastattelun konteksti. Tietoisuus tutkimukseen osallistumisesta ja arvioinnin kohteena olosta vaikutti puhetilanteeseen. Hieman muodollisen ja jännittyneen sävyiseksi tilanteen saattoi tehdä nauhurin käyttö haastattelussa, haastattelurungon mukaan eteneminen ja suostumuslomakkeeseen allekirjoituksen pyytäminen. Nämä seikat saattoivat lisätä haastateltavan pidättyväisyyttä rajoittaen omien näkemysten esille tuomista. Haastateltava voi myös ajatella, ettei hänen kertomansa ole riittävän tärkeää tai "oikealla" tavalla kerrottua ja jättää tärkeitä asi-

Taulukko 1. Yhteenvedo tutkimustuloksista.

	Dokumentit	Haastattelut	Sanomalehtiartikkelit
<i>Tyyli</i>	Tekninen tyyli: käseväää ja selostavaa, virallista ja asiallista, abstraktia ja raskasta	Virkamiehillä objektiivinen ja tekninen tyyli korostuivat: virallista, tietävää ja neuvovaa Muilla haastateltavilla yleiskielinen, subjektiivisesti kantaaottavampi tyyli. Tunneperäisiä kannanottoja sisältävää. Virkamiehet: "Tää moniportaisuus on kotosin kunnallishallinnosta, jossa on neljä porrasta: virkamiesesitys valmistuu, se on tavallaan virkamiesportaassa yks porrassitten on lautakuntaporras, asiantuntijatoimikunnan porras, sitten on hallitusporras eli kokonaisuuden koordinaatioelin... Jokaisella portaalla on omat tehtävänsä."	Kaupallinen konteksti, kirjoittajien vaihtelevuus. Voimakkaasti kantaaottava ja selostava tyyli. Referointi Kuvat
<i>Esimerkke-jä</i>	Ohjausryhmän evästyksset valmisteluorganisaatiolle: kohdassa 4 ja 5 käydyin keskustelun pohjalta jatkettiin lautakuntaorganisaatioista. Päätös: Ohjausryhmä päätti yksimielisesti esittää, että tulevassa maakuntahallinnossa tarvitaan maakunnallista lautakuntajärjestelmää. (SOTE-ohjausryhmän kokouspöytäkirja 3/2003.)	Muut haasteltavat: "Kyllä minä oon osin pettynyt, osilla näistä luottamushenkilöistäkki siellä se turnauskestävyys on loppunu heti lähtötelineissä. Minä oon sitä heille koettanu sillä keinon hienosti tai rumastikki, että se on turha urputoo sitten, että virkamiehet teki tämän, jos se ei kerran kiinnosta." Tutkimushaastattelutilanteen kontekstin sävy: hieman muodollinen ja jännittynyt Tekstin sävy virkamiehillä asiantuntijamainen ja kieli virkakieltä, muilla yleiskieltä "Ohjausryhmässä taas on keskeisesti oleelliset toimijat, koska siinä on perusturvalautakunnan puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat, myöskin partnereita mukana. Minusta se on ollu hyvin onnistunu sillä tavalla, että siellä on keskitytty erittäin hyvin ja oleellisiin asioihin. Siellä on minusta hyvällä tavalla osattu keskittyä peruslinjauksiin sekä siirtää sitä kuntakentän tämän päivän huolta ja murhetta, että	Maakunnan budjetin rakentamisesta tulee Korhosen sanoin "hirveän vaikeata". Ensinnäkin pitäisi nivoa yhteen yhdeksän kunnan erilaisin kustannuksin ja erilaisin toimin järjestetyt palvelut. (Kainuun Sanomat 24.9.2004.)
<i>Sävy</i>	Virallinen sävy: virkakieli, kokoustilanne		Kaupallinen sävy, uutisjuttukieli Keskustelunomaisuus
<i>Esimerkke-jä</i>	Sosiaali- ja terveydenhuollon työvaliokunta on koonnut ja käsitellyt sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaperiaatteet sekä keinot ja resurssit muutokseen. SOTE-asiantuntijatyöryhmä on käsitellyt em. asiat kokouksessaan 9.6.2004. Päätös: Hyväksyttiin ja esitetään edelleen koko hallintokokeilun valmistelun		Kannattaa ihmisiä aktivoida, ettei tule kylätappelihoitoja, vaan maakunnan ihmisiä, kuhmolainen kunnallispoliitikko Seppo Kärnä kiteytti kysymyksen, joka nousi yhdeksi keskeisimmistä Kuhmossa, kun Kainuun hallintomallin pääsihteeri Hannu Leskinen kertoi kokeilusta kansan kielellä. (Kainuun Sanomat 9.3.2004.)

	<p>ohjausryhmän hyväksyttäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaperiaatteet. (SOTE-ohjausryhmän kokouspöytäkirja 6/2004.)</p> <p>-Abstraktien toimintojen korostuminen</p> <p>-Graafisen kuvaamisen käyttö</p> <p>-Tapahtumien ja määrien kuvaaminen tilastoluvuin ja kuvaajien avulla</p> <p>-Tapahtumien kuvaaminen itsestään tapahtuvina</p> <p>-Toimijoina ei-inhimilliset olennot</p>	<p>mitkä taloudelliset resurssit on käytettävissä.”</p>	<p>Artikkelien aiheet ja niiden sisällöt valikoituivat sanomalehtiin toimittajien ajatustyön kautta.</p> <p>Lukujen (numerojen) esille tuominen korostunutta.</p>
<p><i>Esimerkkejä</i></p>	<p>Yhdistetään Kajaanin kaupungin elintarvike- ja ympäristölaboratorio ja Sotkamon kunnan elintarvike- ja vesilaboratorio. (SOTE-ohjausryhmän kokouspöytäkirja 6/2004.)</p>	<p>Hoitotakuu tuo parin miljoonan lisäkulut maakunnan budjettiin. Uusi maakuntavaltuusto joutuu etsimään yli kolmen miljoonan euron säästöt. (Kainuun Sanomat 5.10.2004.)</p>	

oita kertomatta. Myös tunne arvioinnin kohteena olemisesta ja tieto siitä, että tutkija tarkastelee haastateltavan puhetta ja sanomaa myöhemmin sanatarkasti saattoi vaikuttaa haastateltavien sanomiin ja koko vuorovaikutustilanteeseen. Haastateltavat saattoivat kaunistella tai värittää omia mielipiteitään. Toisaalta avointa keskustelua edisti se, että tilanteessa oli vain kaksi henkilöä: haastateltava ja tutkija. Sitä saattoi edistää myös tuttu haastattelupaikka. Haastattelu toteutettiin haastateltavan valitsemassa paikassa, yleensä hänen työhuoneessaan. Ilmapiiri oli lähes aina aluksi hieman jännittynyt ja odottava. Haastattelun edessä ilmapiiri rentoutui ja haastateltavat vapautuivat kertomaan näkemyksiään moninaisesti.

Haastatteluaineiston teksti oli sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoon liittyvää virkakieltä, jota leimasi objektiivisuus suhteessa kehittämishankkeen ohjaukseen. Teksti oli suunnattu asiantuntijoille ja se oli luonteeltaan virallista, tietävää ja neuvovaa. Kaksi haastateltavista ei ollut virkamiehiä ja heidän käyttämänsä kieli poikkesi muista. He näyttivät kokevan kehittämishankkeen ohjauksen subjektiivisemmin. Käytetty kieli ei ollut virkakieltä vaan se oli yleiskieltä ja sisälsi virkamiesten käyttämää kieltä enemmän tunneperäisiä kannanottoja.

Sanomalehtiartikkeliaineiston teksti oli kaikista aineistoista sävyllään ja tyyliiltään vaihtelevinta. Yksi syy tähän on sanomalehtien kaupallisuus,

toinen toimittajien kirjoitustyylien vaihtelu. Sanomalehtiartikkeleiden analysoinnissa tekstianalyysin keinoin haasteellisinta oli löytää vaihtelevasta sävystä ja tyylistä pääkohdat sekä tyylien pääeroavaisuudet. Päähuomio oli, että sanomalehtiartikkeleiden tyyli oli voimakkaasti kantaaottavaa ja selostavaa. Kieli oli toimittajien käyttämää uutisjuttukieltä. Sanomalehtiartikkeleiden tyyli oli leimallista sanoman välittyminen toimittajien kautta, jolloin uutistapahtumaan liittyvät henkilöt, heidän puheensa ja arvonsa välittyivät toimittajan havaintojen ja tulkintojen mukaan. Sanomalehtiartikkelit sisälsivät runsaasti myös keskustelunomaista tekstiä, mikä näkyi suunnittelijoiden puheiden suorana referointina. Referointi antoi lukijalle mahdollisuuden erottaa suoraan uutisiin liittyvien henkilöiden sanoman toimittajan sanomasta. Sanomalehtiteksteihin kytkeytyy voimakkaasti tekstin kohderyhmä: suuri yleisö, jota lehdet tavoittelevat lukijakunnakseen. Tämä on yksi tekstin kontekstisidonnaisuuteen liittyvä asia. Sanomalehtiartikkelit kirjoitetaan pyrkien kaupallisesti kannattavaan tavoitteeseen. Artikkeleissa kuvataan asioita, joiden oletetaan kiinnostavan suurta yleisöä. Se vaikuttaa tekstin tyyliin, sävyyn ja sisältöön.

Sanomalehtiteksteissä korostui lukujen (numerojen) esiintuominen. Niillä kuvattiin esim. henkilö- määriä ja rahamääriä. Tällaisten kvantitatiivisten näkökohtien korostaminen saa lehtien lukijat näkemään uutistapahtumat ja niissä osallisina

olevat ihmiset epäyksilöllisinä. Silloin yhteiskunnallisesti tärkeiden asioiden, jopa ongelmien yksityiskohdat jäävät helposti taustalle. Lukujen esittämiseksi tyypillistä oli, ettei niitä välttämättä suhteutettu mihinkään. Luvut jäivät usein irrallisiksi tekstin tehostekeinoiksi. Voidaan kysyä, mikä lukujen merkitys tuolloin on? Mihin niillä pyritään? Onko tarkoituksena tuoda tekstiin uskotavuutta, herättää mielenkiintoa vai kiinnittää huomio pois jostain tärkeämmästä asiasta?

Sanomalehtiartikkelien tyyli poikkesi muusta aineistosta myös siksi, että artikkeleissa oli runsaasti kuvia. Niissä toistuivat samat henkilöt ja teemat. Henkilöinä olivat maakuntamallin pääsuunnittelijat ja teemana oli suunnittelusta ja maakuntamallista tiedottaminen maakuntalaisille. Kuvissa suunnittelijat kertoivat maakuntalaisille seisaaltaan, pukuun pukeutuneena suunnittelutyöstä ja maakuntalaiset istuivat kasvat suunnittelijoita kohden arkisesti pukeutuneina. Kuvista on tulkittavissa selkeä vastakkainasettelu suunnittelijoiden ja maallikkojen välillä.

TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS

Esimerkkitutkimuksen tulosten luotettavuuden perustana oli lähdeaineiston tarkoituksenmukaisuus suhteutettuna tutkimustehtävään ja aineiston riittävyys. Aineistojen perusteltu valikoiminen ja ensisijaisaineistojen käyttö olivat tässä avainasemassa. Tulokset rakentuivat tekstianalyttisessä tutkimuksessa tutkijan luovan ajatteluprosessin kautta. Siksi tutkimusaineiston analyysi- ja tulkintaprosessin kuvaaminen tutkimusraportissa on tärkeää. Tämä on käytännössä haasteellinen tehtävä, koska analyysi- ja tulkintaprosessi perustuu pitkälti intuitiiviseen ajatteluun. Tämän vuoksi tutkijan on osattava perustella omat tulkintansa ja päätelmänsä sekä todentaa, millä tavoin ne lisäsivät ymmärrystä tutkimuskohteesta.

Koko tutkimusprosessin luotettavuuden arvioimiseksi on tärkeää raportoida tutkimuksen kulku ja keskeiset valinnat tarkasti. Tähän liittyy tutkimustulosten siirrettävyyden arviointi (vrt. Yin 1987). Tekstianalyttisen tutkimuksen osalta on osuvampaa käyttää termiä tulosten sovellettavuuden arvioiminen. Tuloksia ei pystytä siirtämään sellaisenaan, koska tulokset ovat kontekstisidonnaisia ja tutkijan ajatteluun perustuvia. Toinen tutkija voisi siksi saada hieman erityyppisiä tuloksia

samalla aineistolla. Tulosten soveltamista voidaan sen sijaan tapauskohtaisesti pohtia, kuten usein on laadullisessa tutkimuksessa.

LOPUKSI

Artikkelin tarkoituksena oli tarkastella tekstianalyysiä sekä sen käyttöä ja soveltamista terveyshallintotieteellisessä tutkimuksessa. Tekstianalyysi soveltuu hyvin terveyshallintotieteelliseen tutkimukseen. Menetelmän avulla voidaan tehdä havaintoja erityisesti tekstien sisällön tulkintaan keskittyvissä tutkimuksissa sosiaali- ja terveydenhuollosta ja sitä kautta koko yhteiskunnasta. Tähän liittyy runsaasti yhteiskunnallista keskustelua, johon terveyshallintotieteellinen tutkimus perinteisesti kiinnittyy.

Tekstianalyysin mahdollisuudet terveyshallintotieteellisessä tutkimuksessa ovat monet. Tutkija voi kohdentaa tarkastelunsa melkein mihin tahansa tekstin ja sen kontekstin ulottuvuuteen pyrkiessään tekstianalyysin avulla syventämään ymmärrystä terveyshallintotieteeseen liittyvästä ilmiöstä. Menetelmän avulla voidaan erityisen hyvin tavoittaa ihmisten väliseen yhteistyöhön liittyviä intressejä ja taustamotiiveja, koska tekstianalyysin avulla päästään tarkastelemaan julkaistun sanoman lisäksi tekstissä piilossa olevia ulottuvuuksia sen kontekstin kautta. Menetelmä edellyttää tutkijalta intuitiivista ajattelukykyä. Erityisesti se vaatii kykyä omien tulkintojen ja päätelmien kyseenalaistamiseen ja uudelleensuuntaamiseen sekä sitä kautta mahdollisimman luotettaviin tutkimustuloksiin pyrkimiseen. Tekstianalyysi on aloittelevalle tutkijalle vaativa menetelmä.

Olemme korostaneet, että tekstianalyysissä on erityisen tärkeää edetä systemaattisesti vaiheittain. Aineiston kerääminen on yhteydessä tulkintaan ja se edelleen päätelyyn. Lisäksi tutkimusprosessissa tulee pohtia aineiston luotettavuutta.

Esimerkkitutkimuksessa tekstin sävyjä, tyynejä ja kirjoittajien valintoja analysoimalla saatiin lisäymmärrystä siitä, millaisin motiivein kehittämishanketta ohjattiin ja minkälaisia solmu-kohtia yhteistyössä oli. Lisäksi saavutettiin parempi ymmärrys siitä, millaiset olivat ihmisten väliset valta-asetelmat kehittämishankkeessa, millaista kilpailua oli ja miten luottamus syntyi ihmisten välille. Toisin sanoen muodostui käsi-

tys kehittämishankkeen organisaatiokulttuurista. Tätä kautta pystyttiin ymmärtämään kehittämishankkeen toimintaa osana suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon arkipäivää. Tekstianalyttistä tutkimusta ei tiettävästi ole terveyshallintotieteessä juurikaan tehty. Tekstianalyysi on tarkoituksenmukainen tutkimusmenetelmä etenkin kehittämishankkeiden tarkastelussa, koska niissä tuotetaan usein erilaisia dokumentteja, esim. kokouspöytäkirjoja ja organisaatioiden suunnitelmia. Lisäksi kehittämishankkeen toimijat tulevat erilaisista organisaatioista, ja heidän intressinsä ja näkemyksensä ovat keskenään erilaisia. Tekstianalyysin vahvuutena tällöin on tarkastella kirjoitettua tekstiä uudenaikaisesta näkökulmasta perinteiseen sisällön analyttiseen tarkasteluun verrattuna.

Tekstianalyysin käyttö on perusteltua terveyshallintotieteellisessä tutkimuksessa myös siksi, että sekä terveyshallintotieteessä että tekstin tutkimuksessa usein yhdisteellään eri tieteiden menetelmiä. Esim. Heikkinen (1999) on osoittanut kriittisen tekstintutkimuksen yhteyden mm. politiikan tutkimukseen, kulttuurintutkimukseen ja sosiologiaan. Näin tekstianalyysi osaltaan vahvistaa monitieteellistä tutkimusperinnettä myös terveyshallintotieteessä.

LÄHTEET

Ahonen, A. & Kallio, T. J. 2002. Käsite- ja tekstintutkimuksen metodologia - perusteita, näkökulmia ja haasteita johtamis- ja organisaatiotutkimuksen kannalta. Turun kaupakorkeakoulun julkaisuja. Sarja Keskusteluja ja raportteja 5:2002. Kirjapaino Grafia Oy, Turku.

Halliday, M. A. K. 1970. Language structure and language function. New horizons in linguistics. Edward Arnold, London.

Hartikainen, J. 1995. Kuka kuntasektoria kehittää? Tutkimus- ja kehittämistoiminta kunnissa ja kuntayhtymissä vuosina 1993-1994. Acta 60. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Heikkinen, V. 1999. Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Ykkös-Offset Oy, Vaasa.

Heikkinen, V. 2002. Virkakieli lumoo ja pelottaa. Teoksessa: Heikkinen, V. (Toim.) 2002. Virkapukuinen kieli. Tietolipas 82. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Tammer-Paino Oy, Tampere 2002. s. 7-25.

Kakkuri-Knuuttila M.-L. 2000. Retoriikka. Teoksessa:

Kakkuri-Knuuttila M.-L. (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Kolmas painos. Gaudeamus Kirja. Tammer-Paino Oy, Tampere, 233-272.

Kakkuri-Knuuttila M.-L. & Ylikoski P (2000) Merkitys ja tulkinta. Teoksessa: Kakkuri-Knuuttila M.-L. (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Kolmas painos. Gaudeamus Kirja. Tammer-Paino Oy, Tampere, 24-33.

Kalliokoski, J. 1999. Johdanto. Teoksessa: Kalliokoski, J. (Toim.) Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. 1999. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy, s. 8-36.

Kalliokoski, J. 1999. Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa: Kalliokoski, J. (Toim.) Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. 1999. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy, s. 37-97.

Karvonen, P. 1999. Missä on taloustekstin ihminen? Teoksessa: Kalliokoski, J. (Toim.) Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. 1999. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy, s. 151-167.

Lehtonen, M. 1996. Merkitysten maailma: kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.

Majoinen, K. 2006. Valtuustoryhmä ja kunnan kehittämismisvalta. Sisäasiainministeriön julkaisuja. Helsinki.

Palonen, K. 1988. Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Vastapaino, Tampere.

Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. Toinen painos. Oy Gaudeamus Ab.

Seppänen-Järvelä, R. 1999. Luottamus prosessiin. Kehittämistyön luonne sosiaali- ja terveysalalla. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. STAKES, tutkimuksia 104. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Stenvall, J. 1997. Yhteisöllisyydestä erottautumiseen. Hallinnon kehittämisen kieli. Teoksessa Mälkiä, M. ja Stenvall, J. (Toim.) Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Tampere University Press. Tampere 1997.

Stenvall, J. 2000. Käskyläisestä toimijaksi. Valtion keskushallinnon virkamiehistöön pätevyiden kehitys suuriruhtinaskunnan ajan alusta 2000-luvulle. Väitöskirjatutkimus. Tampereen yliopiston acta-sarja.

Suhonen, M. 2007. Osallistajaohjaus ristipaineiden keskellä. Tapaustutkimus Kainuun maakuntakokeilun sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeen suunnitteluvaiheesta vuosina 2003-2004. Käsikirjoitus väitöskirjatutkimusta varten. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos, Oulun yliopisto.

Suhonen, M. & Paasivaara, L. 2004. Maakuntalaisten osallistaminen Kainuun hallintokokeilun suunnitteluun. Hallinnon Tutkimus 23 (3): 48-60.

- Stenvall, J. & Syväjärvi, A. 2006 Onks tietoo? Valtion informaatio-ohjaus kuntien hyvinvointitehtävissä. Valtiovarainministeriö, Hallinnon kehittämissosasto. Tutkimukset ja selvitykset, 3/2006. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Virkkunen, J. & Tuori, K. (Toim.) 1981. Hallinnon rakenteet. Valtionhallinnon organisaatorakenteet ja niiden kehittäminen. Toinen painos. Valtiovarainministeriö, järjestelyosasto. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Yin, R. K. 1987. Case study research. Design and methods. Sage Publications, vol 5.

Lista käytetystä lähdeaineistosta löytyy kirjoittajilta.